

NA 2482/2006

ÖLÜTTŐ: NÉPSZABADSÁG
ÉVLETÉS IVEFÉ: 2003.

--	--	--	--

TART.: KEMENCEPADKA ÉS PÁRNÁZSÁK
N. KÓSA FODT RIPODITJA ZENTAI TITKOSÉVEL
NÉPSZABADSÁG UTZÁGGIKKE

Ajándékok

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

FŐDORATZI LUOTATÓ: BUDAPEST
SZAKLUOTATÓ: XI, 2, C
XXI,
XXXIII,

Kemencepadka és párnazsák

N. KÓSA JUDIT

Kezdjük talán a beismeréssel. Én bizony egész eddigi életemben azt gondoltam, hogy a derékalj ugyanaz, mint az ágy, csak költőibben hangzik. Talán valami képet is kötöttem hozzá, egy masszív, a mozdulatra meg-megreccsenő fatákolmányról, benne keményre tömött matraccal, tükörsimára húzott lepedővel. Erre tessék, kiderül, hogy annyi évtizeden át tévúton jártam. A derékalj ugyanis valami egészen más. Némi pátosszal azt is mondhatnánk, hogy maga a tárgyasult örökség, a kulturális kontinuitás: hiszen a XIV. századi források már beszámolnak a használatáról, és még a XX. század közepén is rajta tértek nyugovóra a paraszti otthonokban.

De az ötvenes, hatvanas években már panasztól volt hangos a magyar falu. Akkor kezdték ugyanis elrontani az ágyat – mondja Zentai Tünde etnográfus, akinek Az ágy és az alvás története című kötetét a közelmúltban jelentette meg a Pro Pannonia Kiadó Alapítvány a Pannónia Könyvek sorozatban. A néprajztudós érezhető nosztalgiával mutatja, milyen magasra tömtek meg tollal eleink a derékalj szolgáló zsákokat. Ha ráfeküdt az ember, még akkor is jó arasznyi puha tollréteg simult a teste és a durvább szalmazsák közé, de úgy, hogy tökéletesen követte az alakját. Nem csoda, hogy a modernizálódó magyar vidéken szomorú sóhajjal emlékeztek az emberek erre a csodás konstrukcióra. Akkor, amikor – engedve a divat csábításának – már ők is deszkából, hatcentis szivacsból és színes kárpitból összerótt heverőt állítottak a kockaház hálósobájába.

Gondolkodtak már azon, hogy vajon milyen alkalmatosságon, miféle körülmények között térhetnének nyugovóra, ha valami mesés időgép régi korok házaiba repítené önöket? Ugye, nem? Pedig Zentai Tünde kutatásainak köszönhetően immár egészen pontos ismereteink vannak arról, milyen – mai fogalmaink szerinti – ágyon és ágyneművel aludtak eleink az Árpád-kortól egészen az újkorig. Persze minél közelebbi a kor, annál több az ismeretünk is. De már a legkorábbi időszakokat illetően is meglepően sokat tudhatunk.

Vegyük például a tatárjárás idejét. Ha a XIII. század közepén vetett volna jó sorsunk egy módosabb

jobbágy hajlékába minket, a ma megszokottól igen csak eltérő körülményeket találhattunk volna. A rendelkezésre álló régészeti adatok arra utalnak, hogy a félig-meddig földbe süllyesztett házakban a föld, illetve az úgynevezett alvópadka szolgálta az éjszakai nyugalmat. A gödörház falánál vesszőből fonták meg a padka oldalát, aztán betöltötték sárral. Így már érthető az az 1213-as keltezésű jegyzőkönyv, amelyben egy jobbágy arról számol be, hogy „ellopták az ágyát”. A finnugor gyökerű szó itt még eredeti jelentésére, az ágyneműre utal. (A Duna-mentén több helyütt ez a XX. század utolsó harmadáig így is maradt. A gyűjtőkörúton járó néprajzosnak, ha ágyat kért, ágyneműt mutattak; csodálkozó arca láttán azt kérdezték, miért nem mondott nyoszolyát.)

Bár a régészek viszonylag kevés nyomát találták az Árpád-kori alváskultúrának, más források sok mindenről tájékoztatnak. Oklevelek, jegyzőkönyvek, templomi falképek és kódexek ábrázolásai árulkodnak arról, hogy hét-nyolcszáz évvel ezelőtt hogyan aludtak az emberek. Az 1270-es években például, amikor Margit királynő szentté avatása érdekében gyűjtötték a csodák bizonyítékait, mellékesen azt is rögzítették, hogy a karosszék, az asztal és a derékalj mellett már a tollas párna is hozzátartozott a megszokott berendezéshez.

Az előkelőknek természetesen alvóhelyből is elegánsabb jutott. Az 1358-as keltezésű Képes Krónika miniatúrájának alkotója például alighanem az előző század végének hagyományát idézte föl azon a képen, amelyen István király születését örökítette meg. Sarolt csíkos kelmével letakart pódiumágyon fekszik, háta mögül kikandikál a párna csücske, takaróján pedig látszik az alatta lévő, visszahajtott lepedő csíkja. De ugyanilyen beszédes a lőcsei Szent László-templom festménye, amely Mária halálát ábrázolja: azon egy támlás ágy látható, sarkain gombos végű, esztergált oszlopokkal. Igaz, előfordul olyan eset is, hogy – a kutató legnagyobb bosszúságára – szinte semmit sem látni az ágy szerkezetéből. A pécsi székesegyházban látható képen például a földig leomló lepedő takarja az ágy teljes ácsolatát.

Mindenesetre tény, hogy Nagy Lajos király uralkodása idején már meglehetősen kényelmes körülmények között aludtak a tehetősek. Ismert volt a tollal töltött párna – jellemzően a díszes zsinórral bekötött, hengeres párnazsák –, de már megjelent a négyzetes vánkos is. Az előkelők gondosan alábélelt prémekekkel, a szegényebbek gyapjútakaróval, kenderpokróccal takaróztak. A módszer azonban aligha különbözött attól, amit Székelyföldön helyenként még ma is látni: ott a csergére ráöltik a visszahajtott lepedőt, hogy el ne csússzon.

Az előkelők alváskultúrájáról persze egyszerűbb adatokat szerezni, mint a szegényekéről. Meghökentő például, hogy a divat a legkorábbi időkben is milyen gyorsan végzáguldott a kontinensen. A reneszánsz Mátyás és Beatrix házasságkötésekor, 1476-ban érkezett meg az uralkodói udvarba, és mire a világ túloldalán Kolumbusz elfoglalta Amerikát, a főnemesi családok körében már a mennyezetes, olykor baldachinos, dús virágmintával ékesített ágy volt a divat. Aztán eltelt néhány évszázad, és az „úri” szokás a parasztportákon is ismertté lett. A reneszánsz indák színes virágmintává lettek a „népi” bútorokon, a módos gazdák pedig masszív, mennyezetes ágyban tértek nyugovóra. Valami hasonló történt a paplannal is, amelyet a parasztság csak a XX. században tanult el a magasabb osztályoktól. A korábbi időkben a rosszul fűtött fa- és földházak lakói inkább a derékalj-

FOTÓ: SZABÓ BERNADETT

Zentai Tünde

A XV. században nemcsak az öt-hat személyt befogadni képes családi ágy számított hagyománynak, hanem az ispotályokban a ragályos betegek, a kollégiumokban a diákok, a fogadókban pedig az idegen utazók egymás mellé fektetése is.

hoz hasonló, de nagyobbra varrt dunnákat részesítettek előnyben – mégpedig télen-nyáron.

Ha már itt tartunk, érdemes megemlíteni, hogy a magyarok alvási szokásai leginkább az egy ágyban alvók számát illetően különböztek a tőlünk nyugatra élőkétől. Míg Európa más tájain a – mondjuk így – tömeges alvás volt szokás a középkorban, mifelénk inkább a szükségálvóhelyekre vonult, akinek nem jutott ágy. Az újkorban, amikor már a legtöbb házban volt füsttelen szoba, és asztalosból is egyre több akadt, legalább egy ácsolt ágyszerkezetre mindenki igyekezett szert tenni. Ez a „legjobb” ágy hagyományosan a gazda és felesége territórium volt, kivéve a súlyos betegség és a gyermekágy időszakát. Az utóbbi esetben az ágy, olykor hálóval, esetleg lepedővel leterítve, a fizikai veszélyektől és a rontástól is hivatott volt megvédeni az anyát és újszülött gyermekét.

Szegényebb otthonokban mindenki más ott tért nyugovóra, ahol tudott. A fal mellett lévő padon, a kemencepadkán, a földre vetett szalmán, az istállóban vagy például – az ország északnyugati részén ez a szokás a XX. században is ismert volt – a ház mö-

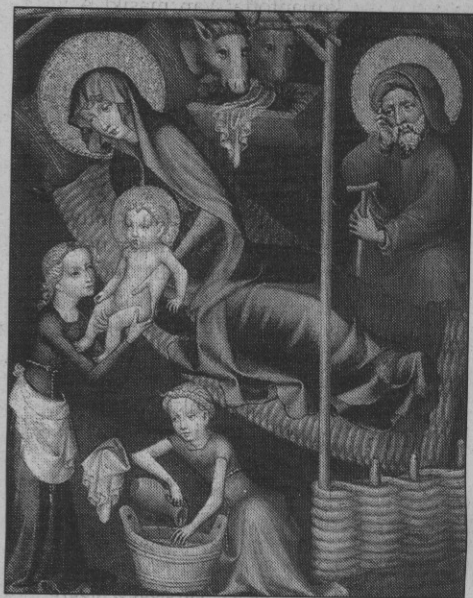
götti, fából ácsolt és természetesen fűtetlen kamrában. Mindez nem utolsósorban abból a hatalmas tömegű jegyzőkönyvből tudható meg, amely a boszorkányperekről fennmaradt. A kutató, aki végigbőgészte az 1529 és 1768 között keletkezett iratokat, szinte beleláthatott általuk a sok száz évvel ezelőtti mindennapokba. Mert a tanúk a lényegre tekintve rendszerint hazudtak ugyan, de azt pontosan írták le, hogy miként aludtak, amikor álmukban meglepte őket a boszorkány. Innen tudjuk, hogy általában a férj aludt az ágy fal felőli oldalán, gyakran használtak szűnyoghálót, és a meztelenül alvást már nem nézték jó szemmel. (Igaz, Zentai Tünde szerint a meztelenül alvás korábban sem lehetett igazán elterjedt, hiszen csak az engedhette meg magának a levetkőzést, akinek jó meleg ágyneműje volt.)

Nyugat-Európában azonban hosszú időn át nem csupán a házastársak aludtak együtt. A XV. századból fennmaradt adatok szerint nemcsak az öt-hat személyt befogadni képes családi ágy számított hagyománynak, hanem az ispotályokban a ragályos betegek, a kollégiumokban a diákok, a fogadókban pedig az idegen utazók egymás mellé fektetése is. (Igaz, a gazdag angol fiúk drága elitiskolájában, Etonban csak két nebuló jutott egy ágyra.)

Élő gyakorlatból táplálkozott tehát Wolfgang Hildesheimer negyven éve írott kisregénye, a Tynset, amely egy középkori nagy ágy sajátos történetét meséli el. Jelesül azt, hogy hogyan fertőzött meg egy fiatal katona pestissel egyetlen éjszaka alatt kilenc embert egy szálló hatalmas ágyában. A kilenc ember persze első hallásra túlzásnak tűnik, de jó tudni, hogy a londoni Victoria and Albert Museumban őrzött Great Bed of Ware, azaz a ware-i nagy ágy a legenda szerint hat emberpárnak is nyugvóhelyül szolgálhatott egyszerre. A XVI. században ácsolt monstium – amelyet Shakespeare is megörökített a Vízkeresztben – egy mai lakótelepen szobának is beillene. A néprajztudós szerint viszont nyolcnál többen aligha férhettek el benne.

Nem kell talán különösebben bizonygatnunk, hogy a középkor és az újkor emberének más fogalma volt az intimitásról, mint a maiaknak. Az előkelők csarnokházaiban például kezdetben együtt pihentek az emberek és az állatok. A szolgák a földre vagy a padokra vetettek ágyat, az úrnak azonban saját fekhely jutott – alighanem így született meg a baldachin. A francia udvarban aztán a Lajosok meghonosították a „reprezentatív” ágyat: az államügyeket rendszerint ott intézték, és ott tartottak audienciát. Volt persze egy kényelmes nyoszolyájuk is, odabent, a hálókamrájukban.

Zentai Tünde ebben a könyvben a XVIII. század végéig követi nyomon az ágy és az alvás történetét. De mint mondja, tulajdonképpen már összeállt a XIX–XX. század népi alváskultúráját összegző anyaga is. Az írott források mellett a kortársak gyakorlatáról is igyekezett képet kapni. A kilencvenes évek közepén kérdőíves gyűjtést folytatott a Kárpát-medence területén: nemcsak az ágyak, a bölcsők és a szükségágyak formájára és használatára, valamint az ágynemű összetételére kérdezett rá, hanem az alvással kapcsolatos szokásokra is. Amikor azt kérdeztem, kapott-e olyan választ, amely még őt is meglepte, némi gondolkodás után azt mondja: egy kicsit meghökkent, amikor kiderült, hogy Budapest és Szentendre között, Budakalász egyik házában ma is él olyan többtagú család, amely mindössze egyetlen ágygal bír. A nagyszülőlk alszanak benne, az unokájuk pedig esténként egy földre terített matracra hajtja álmorra a fejét.

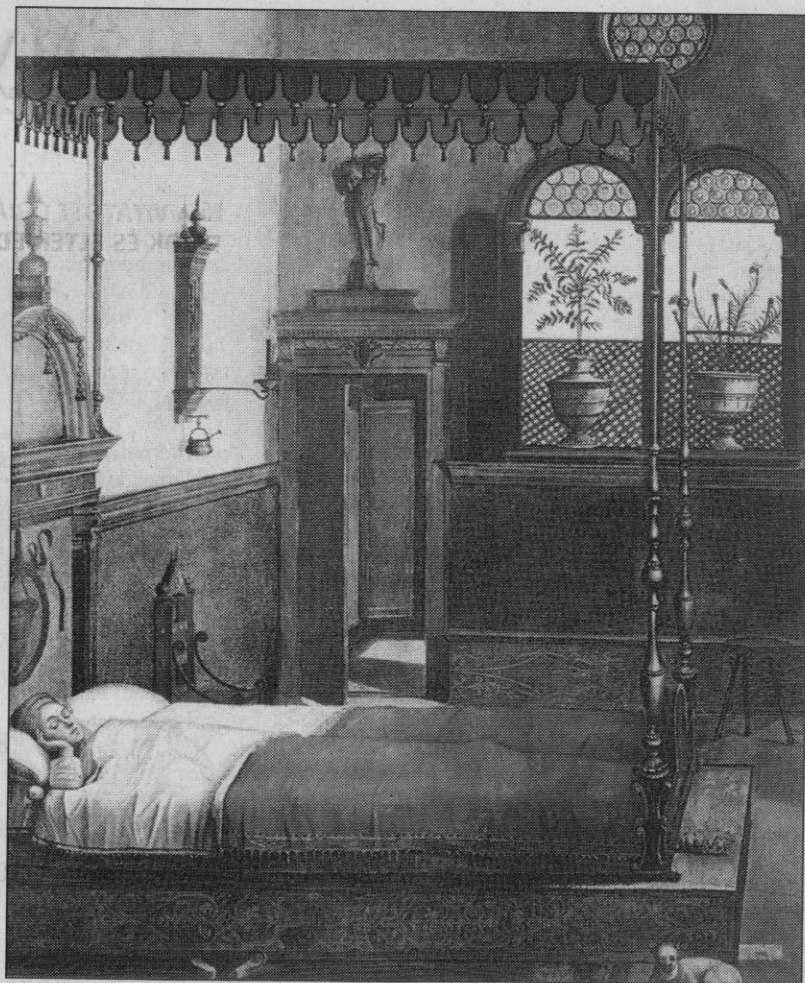

Mária gyékény fekvőhelye

Somogyi Recept Múzeum
NA 2482/2006
Művészeti adattal

Pódiumágy István király korából

Oszlopos mennyezetes ágy a XV. századból

Tisztaszoba Kőtsész

FOTÓ: FEÉR GÁBOR

Kemencepadka és párnazsák

N. KÓSA JUDIT

Kezdjük talán a beismeréssel. Én bizony egész eddigi életemben azt gondoltam, hogy a derékalj ugyanaz, mint az ágy, csak költőibben hangzik. Talán valami képet is kötöttem hozzá, egy masszív, a mozdulatra meg-megreccsenő fatákolmányról, benne keményre tömött matracral, tükörsimára húzott lepedővel. Erre tessék, kiderül, hogy annyi évtizeden át tévúton jártam. A derékalj ugyanis valami egészen más. Némi pátosszal azt is mondhatnánk, hogy maga a tárgyasult örökség, a kulturális kontinuitás: hiszen a XIV. századi források már beszámolnak a használatáról, és még a XX. század közepén is rajta tertek nyugovóra a paraszti otthonokban.

De az ötvenes, hatvanas években már panasztól volt hangos a magyar falu. Akkor kezdték ugyanis elrontani az ágyat – mondja Zentai Tünde etnográfus, akinek *Az ágy és az alvás története* című kötetét a közelmúltban jelentette meg a Pro Pannonia Kiadói Alapítvány a Pannónia Könyvek sorozatban. A néprajztudós érezhető nosztalgiával mutatja, milyen magasra tömtek meg tollal eleink a derékaljul szolgáló zsákokat. Ha ráfeküdt az ember, még akkor is jó arasznyi puha tollréteg simult a teste és a durvább szalmazsák közé, de úgy, hogy tökéletesen követte az alakját. Nem csoda, hogy a modernizálódó magyar vidéken szomorú sóhajjal emlékeztek az emberek erre a csodás konstrukcióra. Akkor, amikor – engedve a divat csábításának – már ők is deszkából, hatcentis szivacsból és színes kárpitból összerótt heverőt állítottak a kockaház hálószobájába.

Gondolkodtak már azon, hogy vajon milyen alkalmatosságon, miféle körülmények között térhetnének nyugovóra, ha valami mesés időgép régi korok házaiba repítené önöket? Ugye, nem? Pedig Zentai Tünde kutatásainak köszönhetően immár egészen pontos ismereteink vannak arról, milyen – mai fogalmaink szerinti – ágyon és ágyneművel aludtak eleink az Árpád-kortól egészen az újkorig. Persze minél közelebbi a kor, annál több az ismeretünk is. De már a legkorábbi időszakokat illetően is meglepően sokat tudhatunk.

Vegyük például a tatárjárás idejét. Ha a XIII. század közepén vetett volna jó sorsunk egy módosabb

jobbágy hajlékba minket, a ma megszokottól igen-csak eltérő körülményeket találhattunk volna. A rendelkezésre álló régészeti adatok arra utalnak, hogy a félig-meddig földbe süllyesztett házakban a föld, illetve az úgynevezett alvópadka szolgálta az éjszakai nyugalmat. A gödörház falánál vesszőből fonták meg a padka oldalát, aztán betöltötték sárral. Így már érthető az az 1213-as keltezésű jegyzőkönyv, amelyben egy jobbágy arról számol be, hogy „ellopták az ágyát”. A finnugor gyökerű szó itt még eredeti jelentésére, az ágyneműre utal. (A Duna-mentén több helyütt ez a XX. század utolsó harmadáig így is maradt. A gyűjtőkörúton járó néprajzosnak, ha ágyat kért, ágyneműt mutattak; csodálkozó arca láttán azt kérdezték, miért nem mondott nyoszolyát.)

Bár a régészek viszonylag kevés nyomát találták az Árpád-kori alváskultúrának, más források sok mindenről tájékoztatnak. Oklevelek, jegyzőkönyvek, templomi falképek és kódexek ábrázolásai árulkodnak arról, hogy hét-nyolcszáz évvel ezelőtt hogyan aludtak az emberek. Az 1270-es években például, amikor Margit királynő szentté avatása érdekében gyűjtötték a csodák bizonyítékait, mellékesen azt is rögzítették, hogy a karosszék, az asztal és a derékalj mellett már a tollas párna is hozzátartozott a megszokott berendezéshez.

Az előkelőknek természetesen alvóhelyből is elegánsabb jutott. Az 1358-as keltezésű Képes Krónika miniatúrájának alkotója például alighanem az előző század végének hagyományát idézte föl azon a képen, amelyen István király születését örökítette meg. Sarolt csíkos kelmével letakart pódiumágyon fekszik, háta mögül kikandikál a párna csücske, takaróján pedig látszik az alatta lévő, visszahajtott lepedő csíkja. De ugyanilyen beszédes a lőcsei Szent László-templom festménye, amely Mária halálát ábrázolja: azon egy támlás ágy látható, sarkain gombos végű, esztergált oszlopokkal. Igaz, előfordul olyan eset is, hogy – a kutató legnagyobb bosszúságára – szinte semmit sem látni az ágy szerkezetéből. A pécsi székesegyházban látható képen például a földig leomló lepedő takarja az ágy teljes ácsolatát.

Mindenesetre tény, hogy Nagy Lajos király uralkodása idején már meglehetősen kényelmes körülmények között aludtak a tehetősek. Ismert volt a tollal töltött párna – jellemzően a díszes zsinórral bekötött, hengeres párnazsák –, de már megjelent a négyoszlopos vankos is. Az előkelők gondosan alábélelt prémekekkel, a szegényebbek gyapjútakaróval, kenderpokróccal takaróztak. A módszer azonban aligha különbözött attól, amit Székelyföldön helyenként még ma is látni: ott a csergére ráöltik a visszahajtott lepedőt, hogy el ne csússzon.

Az előkelők alváskultúrájáról persze egyszerűbb adatokat szerezni, mint a szegényekéről. Meghökkenő például, hogy a divat a legkorábbi időkben is milyen gyorsan végszárguldott a kontinensen. A reneszánsz Mátyás és Beatrix házasságkötésekor, 1476-ban érkezett meg az uralkodói udvarba, és mire a világ túloldalán Kolumbusz elfoglalta Amerikát, a főnemesi családok körében már a mennyezetes, olykor baldachinos, dús virágmintával ékesített ágy volt a divat. Aztán eltelt néhány évszázad, és az „úri” szokás a parasztportákon is ismertté lett. A reneszánsz indák színes virágmintává lettek a „népi” búturokon, a módos gazdák pedig masszív, mennyezetes ágyban tertek nyugovóra. Valami hasonló történt a paplanal is, amelyet a parasztság csak a XX. században tanult el a magasabb osztályoktól. A korábbi időkben a rosszul fűtött fa- és földházak lakói inkább a derékalj-

Zentai Tünde

FOTÓ: SZABÓ BERNADETT

A XV. században nemesak az öt-hat személyt befogadni képes családi ágy számított hagyománynak, hanem az ispotályokban a ragályos betegek, a kollégiumokban a diákok, a fogadóknak pedig az idegen utazók egymás mellé fektetése is.

hoz hasonló, de nagyobbra varrt dunnákat részesítettek előnyben – mégpedig télen-nyáron.

Ha már itt tartunk, érdemes megemlíteni, hogy a magyarok alvási szokásai leginkább az egy ágyban alvók számát illetően különböztek a tőlünk nyugatra élőktől. Míg Európa más tájain a – mondjuk így – tömeges alvás volt szokás a középkorban, mifelénk inkább a szükségálvóhelyekre vonult, akinek nem jutott ágy. Az újkorban, amikor már a legtöbb házban volt füsttlen szoba, és asztalosból is egyre több akadt, legalább egy ácsolt ágyszerkezetre mindenki igényezett szert tenni. Ez a „legjobb” ágy hagyományosan a gazda és felesége territóriumára volt, kivéve a súlyos betegség és a gyermekágy időszakát. Az utóbbi esetben az ágy, olykor hálóval, esetleg lepedővel leterítve, a fizikai veszélyektől és a rontástól is hivatott volt megvédeni az anyát és újszülött gyermekét.

Szegényebb otthonokban mindenki más ott tért nyugovóra, ahol tudott. A fal mellett lévő padon, a kemencepadkán, a földre vetett szalmán, az istállóban vagy például – az ország északnyugati részén ez a szokás a XX. században is ismert volt – a ház mö-

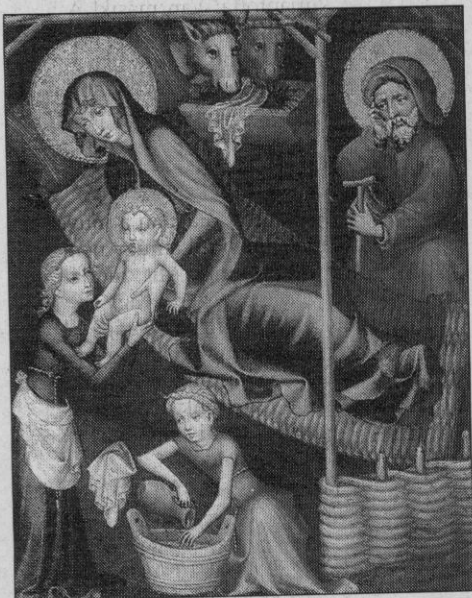
götti, fából ácsolt és természetesen fűtetlen kamrában. Mindez nem utolsósorban abból a hatalmas tömegű jegyzőkönyvből tudható meg, amely a boszorkányperekről fennmaradt. A kutató, aki végigbongészta az 1529 és 1768 között keletkezett iratokat, szinte beleláthatott általuk a sok száz évvel ezelőtti mindennapokba. Mert a tanúk a lényegyet tekintve rendszerint hazudtak ugyan, de azt pontosan írták le, hogy miként aludtak, amikor álmukban meglepte őket a boszorkány. Innen tudjuk, hogy általában a férj aludt az ágy fal felőli oldalán, gyakran használtak szűnyoghálót, és a meztelenül alvást már nem nézték jó szemmel. (Igaz, Zentai Tünde szerint a meztelenül alvás korábban sem lehetett igazán elterjedt, hiszen csak az engedhetette meg magának a levetkőzést, akinek jó meleg ágyneműje volt.)

Nyugat-Európában azonban hosszú időn át nem csupán a házastársak aludtak együtt. A XV. századból fennmaradt adatok szerint nemcsak az öt-hat személyt befogadni képes családi ágy számított hagyománynak, hanem az ispotályokban a ragályos betegek, a kollégiumokban a diákok, a fogadóknak pedig az idegen utazók egymás mellé fektetése is. (Igaz, a gazdag angol fiúk drága elitiskolájában, Etonben csak két nebuló jutott egy ágyra.)

Élő gyakorlatból táplálkozott tehát Wolfgang Hildesheimer negyven éve írott kisregénye, a *Tynset*, amely egy középkori nagy ágy sajátos történetét meséli el. Jelesül azt, hogy hogyan fertőzött meg egy fiatal katona pestissel egyetlen éjszaka alatt kilenc embert egy szálló hatalmas ágyában. A kilenc ember persze első hallásra túlzásnak tűnik, de jó tudni, hogy a londoni Victoria and Albert Museumban őrzött Great Bed of Ware, azaz a ware-i nagy ágy a legenda szerint hat emberpárnak is nyugvóhelyül szolgálhatott egyszerre. A XVI. században ácsolt monstrum – amelyet Shakespeare is megörökített a *Vízkeresztben* – egy mai lakótelepen szobának is beillene. A néprajztudós szerint viszont nyolcnál többen aligha férhettek el benne.

Nem kell talán különösebben bizonygatnunk, hogy a középkor és az újkor emberének más fogalma volt az intimitásról, mint a maiaknak. Az előkelők csarnokházaiban például kezdetben együtt pihentek az emberek és az állatok. A szolgáló a földre vagy a padokra vetettek ágyat, az úrnak azonban saját fekhely jutott – alighanem így született meg a baldachin. A francia udvarban aztán a Lajosok meghonosították a „representatív” ágyat: az államügyeket rendszerint ott intézték, és ott tartottak audienciát. Volt persze egy kényelmes nyoszolyájuk is, odabent, a hálókamrájukban.

Zentai Tünde ebben a könyvben a XVIII. század végéig követi nyomon az ágy és az alvás történetét. De mint mondja, tulajdonképpen már összeállt a XIX–XX. század népi alváskultúráját összegző anyaga is. Az írott források mellett a kortársak gyakorlatáról is igyekezett képet kapni. A kilencvenes évek közepén kérdőíves gyűjtést folytatott a Kárpát-medence területén: nemcsak az ágyak, a bölcsők és a szükségágyak formájára és használatára, valamint az ágynemű összetételére kérdezett rá, hanem az alvással kapcsolatos szokásokra is. Amikor azt kérdezem, kapott-e olyan választ, amely még őt is meglepte, némi gondolkodás után azt mondja: egy kicsit meghökken, amikor kiderült, hogy Budapest és Szentendre között, Budakalász egyik házában ma is él olyan többtagú család, amely mindössze egyetlen ágygal bír. A nagyszülők alszanak benne, az unokájuk pedig esténként egy földre terített matracra hajtja álmra a fejét.

Mária gyékény fekvőhelye